

боку попиту, так і пропозиції є надто низький рівень закупівельних цін на неї порівняно із традиційною продукцією. Адже лише 12% опитаних керівників реалізують вироблену органічну продукцію за цінами, які на 10% перевищують ціни, які представлені на традиційному ринку. Через відсутність належної інфраструктури органічного сектору, несформованість органічного ринку, а також невеликі партії продукції для продажу, органічні товаровиробники часто змушені збувати її як традиційну продукцію. Це є ознакою того, що український споживач поки що не готовий належно оплачувати за високу якість органічної продукції.

Процес переходу вітчизняних сільгосптоваровиробників на органічне агровиробництво обтяжений певними проблемами, які пов'язані із формуванням сприятливої державної політики і відповідної законодавчо-нормативної бази. Слід зауважити, на формування вітчизняного органічного сектора можуть також належним чином впливати: по-перше, необхідність дотримання нашої

державою глобальних угод щодо навколишнього природного середовища; по-друге, гармонізація і взаємне визнання національних органічних стандартів на міжнародному рівні; по-третє, розвиток знань у галузі органіки й інноваційні винаходи у сфері ресурсного забезпечення органічного агровиробництва.

Таким чином, у результаті проведеного SWOT-аналізу формування органічного агровиробництва і соціологічного дослідження керівників агроформувань встановлено, що широкомасштабний перехід аграрних підприємств на органічне сільськогосподарське виробництво потребує не тільки глибокого розуміння товаровиробниками агро-екологічних процесів та інформаційно-консультаційної допомоги з боку дорадчих сільськогосподарських служб, а й реальної державної підтримки суб'єктів господарювання за рахунок надання їм урядових грантів, субсидій, кредитів для формування цілісної системи органічного агровиробництва в Україні.

Висвітлено результати системного аналізу важливих чинників, які впливають на формування і подальший розвиток органічного агровиробництва, виявлено потребу у державній підтримці за рахунок надання урядових грантів, субсидій та кредитів цьому інноваційному напрямку господарювання для формування цілісної системи органічного агровиробництва в Україні.

Освещены результаты системного анализа важных факторов, влияющих на формирование и дальнейшее развитие органического агропроизводства, выявлена потребность в государственной поддержке за счет предоставления правительственных грантов, субсидий и кредитов этому инновационному направлению хозяйствования для формирования целостной системы органического агропроизводства в Украине.

An article highlights the results of systematic analysis of key factors influencing the formation and further development of organic agricultural production, identifies the need for government support through the provision of government grants, subsidies and credits this innovative direction of management to form an integrated system of organic agricultural production in Ukraine.

*

Л.М. ПАРХОМЕНКО, науковий співробітник
Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”

Механізм державної підтримки виробництва цукрової сировини в Україні

До початку ринкових змін в Україні державна політика щодо аграрної сфери полягала у значній підтримці сільського господарства. Підтримувалися, з одного боку, низькі ціни на сільськогосподарську продукцію для споживачів, з іншого – високі ціни для товаровиробників.

З переходом до ринкових відносин було запроваджено ряд заходів щодо створення системи цін у вітчизняному агропромисловому підкомплексі країни, яка б орієнтувала його ланки на кінцеві результати та забезпечувала ефективну діяльність сільськогосподарських і переробних підприємств. Проте

досягти очікуваного результату не вдалося. Формування цінової політики в бурякоцукровому підкомплексі нині є однією з важливих проблем регулювання ринку.

Питання державного регулювання у бурякоцукровій галузі висвітлювали у своїх працях О.М. Шпичак, М.Ю. Коденська, О.М. Варченко, С.А. Стасіневич, В.С. Бондар, А.С. Фурса та інші вітчизняні вчені. Однак особливості державного регулювання в аспекті удосконалення механізму визначення мінімальних цін на цукрові буряки та розрахунку коштів для державної підтримки виробництва цукрових буряків потребують поглиблених досліджень у сучасних ринкових умовах.

Буряківництво в Україні розвивається в умовах невизначеності, стрімкого зростання цін на матеріальні ресурси, що зумовлює нестабільність посівів та обсягів виробництва цукрових буряків, підвищення собівартості продукції і не забезпечує не тільки розширеного відтворення буряківництва, а й призводить до низького рівня рентабельності, в окремі роки – до збитковості.

Бурякоцукрове виробництво як матеріало- і трудоемна галузь потребує продуктивних земель, достатньої кількості органічних і мінеральних добрив, засобів захисту рослин, технічних засобів. Отже, ціна на цукрові буряки має стимулювати розвиток галузі, бути достатньою для відшкодування всіх витрат і забезпечувати її розширене відтворення.

Порядок визначення мінімальних цін на цукрові буряки затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2000 р. № 868 та передбачає встановлення мінімальних цін на цукрові буряки, які поставляються для виробництва цукру квоти "А" (граничний обсяг поставки цукру на внутрішній ринок). Мінімальна ціна на цукрові буряки визначається з урахуванням нормативних витрат на виробництво 1 т цукрових буряків у заліковій вазі базисної цукристості 16% на умовах франко-поле і мінімального прибутку. Для визначення фактичних мінімальних цін на цукрові буряки у разі відхилення їх цукристості від базисної застосовуються коефіцієнти перерахунку цін. Мінімальні ціни на цукрові буряки,

умови їх застосування визначаються щороку Кабінетом Міністрів України і мають встановлюватися до 1 січня наступного року із застосуванням щомісячних індексів інфляції. На практиці ці норми законодавчих актів не виконуються, часто постанови приймаються у березні-квітні, а індексація жодного разу не проводилась. На нашу думку, мінімальну ціну на цукрові буряки, що представляють для виробництва цукру квоти "А", необхідно встановлювати щорічно не пізніше 1 жовтня року, що передуює маркетинговому, із застосуванням щомісячних індексів інфляції. Це дозволить бурякосійним підприємствам розрахувати ефективність виробництва коренеплодів до настання підготовки ґрунту під посіви цукрових буряків.

Як зазначалося, розмір мінімальних цін на цукрові буряки має встановлюватися на рівні, що забезпечує прибутковість виробництва продукції. Однак затверджені в окремі роки мінімальні ціни на цукрові буряки не забезпечують прибутковості виробництва і навіть не відшкодовують витрат на виробництво продукції (табл. 1).

Так, за період з 2004/05 по 2010/11 МР рівень мінімальних цін на цукрові буряки був нижче собівартості, що зумовило суттєве зменшення обсягів виробництва цукрових буряків. Таким чином, за весь період застосування мінімальних цін на цукрові буряки їх рівень був штучно занижений та жодного разу вони не індексувалися з урахуванням рівня інфляції, як це передбачено законодавством. Таким чином, важливий важіль цінового регулювання не діє. Нами розраховано мінімальну ціну на цукрові буряки, що має забезпечити прибутковість виробництва даного виду продукції з використанням методичних підходів до визначення нормативів витрат виробництва сільськогосподарської продукції та мінімальних цін на них, обґрунтованих у ННЦ „Інститут аграрної економіки”¹. Разом з тим розраховано еквівалентні ціни 1 т цукрових буряків із визначенням нормативної собівартості виробництва коренеплодів і маси прибутку на авансований капітал, виходячи з норми прибутку на капітал – 4,0%.

¹ Нормативні витрати, ціни, баланси сільськогосподарської продукції в Україні та країнах світу / О.М. Шпичак, Ю.Я. Гапусенко, С.А. Стасіневич та ін.; за ред. О.М. Шпичака, Ю.Я. Гапусенка. – К.: ННЦ „ІАЕ”, 2006. – 693 с.

1. Мінімальні ціни на цукрові буряки, собівартість, ціни реалізації та рентабельність (грн/т, %)

Маркетинговий рік	Мінімальна ціна цукрових буряків (без ПДВ), грн/т	Повна собівартість, грн/т	Відхилення мінімальної ціни від повної собівартості, %	Ціна реалізації цукрових буряків (без ПДВ), грн/т	Відхилення мінімальної ціни від ціни реалізації, %	Рівень рентабельності цукрових буряків, %
2000/01	115,8	110,6	4,7	117,4	-1,4	6,1
2001/02	137,5	134,2	2,5	136,2	0,9	1,5
2002/03	137,5	137,3	0,1	125,4	9,6	-8,6
2003/04	137,5	131,2	4,8	139,3	-1,3	6,2
2004/05	137,5	137,6	-0,1	136,5	0,7	-0,8
2005/06	141,67	170,3	-16,8	178,5	-20,6	4,8
2006/07	162,5	168,5	-3,6	187,2	-13,2	11,1
2007/08	141,67	179,9	-21,3	160,0	-11,5	-11,1
2008/09	141,67	209,2	-32,3	224,0	-36,8	7,1
2009/10	214,9	305,2	-29,6	418,1	-48,6	37,0
2010/11	291,66	417,6	-30,2	487,3	-40,15	16,7
2011/12	339,24	н.д.	н.д.	516,0*	-34,3	36,5*

* Очікувані дані.

Джерело: розрахунки автора.

За нашими розрахунками, мінімальна ціна на цукрові буряки, обчислена на підставі нормативної собівартості та 5 % рентабельності при цінах на використанні у виробництві коренеплодів трудові, матеріально-

технічні та земельні ресурси станом на 1 вересня 2011 р., становить 537,1 грн/т, а законодавчо встановлена мінімальна ціна на цукрові буряки на цей період визначена на рівні 339,24 грн/т (табл. 2).

2. Розрахунок нормативної собівартості, мінімальної ціни та еквівалентної ціни 1 т цукрових буряків

№ п/п	Показники	2011 р.	Прогноз на 2012 р.
	Урожайність цукрових буряків, т/га	36,0	36,0
	Витрати на 1 т продукції, грн		
1	Оплата праці (пряма і непряма), люд.-год	51,65	56,66
2	Відрахування на соціальні заходи	19,21	21,07
3	Насіння, п.о.	48,00	52,40
4	Мінеральні добрива, кг д.р. NPK	77,01	83,36
5	Органічні добрива, т	32,50	35,00
6	Засоби захисту рослин	21,67	23,71
7	Пально-мастильні матеріали, кг	134,19	144,94
8	Амортизація	50,77	54,35
9	Поточний ремонт основних засобів	20,31	21,74
10	Плата за оренду земельних ділянок або часток (паїв)	9,96	9,96
11	Інші матеріальні витрати (включаючи фіксований податок)	12,8	13,9
12	Виробничі витрати, всього (виробнича собівартість)	478,1	517,1
13	Витрати на збут	33,5	36,2
14	Повна собівартість товарної продукції у заліковій вазі	511,6	553,3
15	Мінімальна ціна, що забезпечує 5 % рентабельності	537,1	580,9
16	Норма прибутку, %*	4,0	4,0
17	Маса прибутку	46,1	49,6
18	Рівень рентабельності, %	9,0	9,0
19	Еквівалентна ціна, що забезпечує 4 % норму прибутку, грн	558,0	602,8

* Норма прибутку в середньому по економіці України за 2001-2010 рр.

Джерело: розрахунки автора.

Таким чином, затверджена законодавчим актом мінімальна ціна на цукрову сировину занижена відносно фактичної реалізаційної ціни на 197,9 грн на 1 т цукрових буряків та 7124,4 грн на 1 га вирощеної продукції. Прогнозний розрахунок мінімальної ціни 1 т цукрових буряків в Україні на 2012 р. визначений нами на рівні 580,9 грн. Постановою Кабінету Міністрів України «Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1 вересня 2012 р. до 1 вересня 2013 р.» від 11 квітня 2012 р. № 290 встановлено мінімальну ціну на коренеплоди у розмірі 339,85 грн/т. Різниця у мінімальних цінах на 2012 р., затверджених урядовою постановою та за нашими розрахунками, становить 241,1 грн на 1 т і 8680,0 грн на 1 га цукрових буряків. Отже, продовжується практика встановлення занижених мінімальних цін на продукцію бурякоцукрового підкомплексу, що зумовлює неефективність механізму державного регулювання галузі.

Вперше механізм стимулювання сільськогосподарських товаровиробників у вирощуванні цукрових буряків було запроваджено у 2008 році на виконання Постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва”. Було встановлено дотації на цукрові буряки для виробництва цукру в межах квоти „А” на рівні 750 грн на 1 га посівів¹. Не змінився розмір державної підтримки виробництва цукрових буряків і у наступному 2009 році, бюджетні кошти сільськогосподарським підприємствам спрямовувались у розмірі 750 грн на 1 га посівів цукрових буряків². Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки виробництва продукції

рослинництва” у 2010 році бюджетні кошти виділялися сільськогосподарським підприємствам для виплати дотацій на вирощування коренеплодів для виробництва цукру в межах квоти у розмірі 500 грн на 1 га посівів³. З метою реалізації положень постанови, управління агропромислового розвитку райдержадміністрацій за місцем провадження діяльності сільськогосподарської продукції утворюють спеціальні комісії. На дотацію можуть розраховувати сільськогосподарські підприємства, які вирощують цукрові буряки, крім: визнаних банкрутами або щодо яких порушено справу про банкрутство, або які мають прострочену більш як півроку заборгованість перед державним і місцевим бюджетами, іншими цільовими фондами. Проте, рівень державної підтримки виробництва цукрових буряків встановлено недостатній для забезпечення розширеного відтворення у буряківництві.

Для бурякосійного підприємства важливо отримати ціну за реалізовані цукрові буряки, еквівалентну понесеним матеріальним витратам на виробництво продукції та з урахуванням можливості для відтворення вкладених ресурсів.

Еквівалентна ціна забезпечує розширене відтворення виробництва, формується на основі середньогалузевих нормативів витрат і середньої по економіці країни норми прибутку на авансований капітал⁴. Прибуток, розрахований з урахуванням його середньої норми на авансований капітал, є базисом еквівалентності обміну, ціноутворення, за яких сфери економічної діяльності знаходяться в однакових стартових умовах. Норма прибутку повинна розраховуватися Міністерством економічного розвитку і торгівлі та затверджуватися Кабінетом Міністрів України⁵.

¹ Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва: Постанова Кабінету Міністрів від 21 лютого 2007 р. № 256 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/256-2007-p>.

² Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки виробництва продукції рослинництва: Постанова Кабінету Міністрів від 3 червня 2009 р. № 625 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/625-2009-p>.

³ Про затвердження Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки виробництва продукції рослинництва: Постанова Кабінету Міністрів від 29 вересня 2010 р. № 897 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/897-2010-p>.

⁴ Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, Л.М. Пархоменко [та ін.] // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 3-20.

⁵ Проблеми ціноутворення у розвитку аграрного ринку / О.Г. Шпикуляк, Ю.П. Воскобійник // Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку. наук. збір. за матеріалами VII Пленуму Співки економістів України та Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: АРАТТА, 2009. – С. 168-171.

Слід зазначити, що в ринкових умовах ціна визначається під впливом попиту і пропозиції. Розрахунок мінімально допустимого рівня ціни здійснюється для визначення різниці між нею та ринковою ціною, яка фактично складається на ринку. Ця різниця свідчить про розмір необхідної дотації по відповідному виду продукції для беззбиткового виробництва. За нашими розрахунками, прогнозний розмір дотації у 2012 р. для беззбиткового виробництва цукрових буряків із

забезпеченням товаровиробників мінімального прибутку на рівні 5% рентабельності становить 20,5 грн на 1 т реалізованих коренеплодів (табл. 3).

У сучасних умовах для забезпечення еквівалентності міжгалузевого обміну ціни на цукрові буряки необхідно визначати з урахуванням норми прибутку. Нині у бурякосійних підприємствах гостро постала проблема державної підтримки шляхом компенсації різниці між еквівалентною та ринковою ціною.

3. Прогнозний розрахунок коштів для державної підтримки виробництва цукрових буряків на 2012 р.

Показник	На 1 га	На 1 т
Вартість основних виробничих засобів, грн	29347,2	815,2
Вартість оборотних засобів з урахуванням коефіцієнта обороту (коефіцієнт 0,85), грн	15267,6	424,1
Вартість капіталу – всього, грн	44614,8	1239,3
Прибуток на основний капітал на рівні 4 %	1785,6	49,6
Прогнозна реалізаційна ціна цукрових буряків, грн		560,4
Мінімальна ціна на цукрові буряки законодавчо затверджена, грн		339,85
Розрахункова мінімальна ціна на цукрові буряки, що забезпечує 5 % рентабельності, грн		580,9
Розрахункова еквівалентна ціна цукрових буряків (з урахуванням норми прибутку на основний капітал 4 %), грн		602,8
Розмір необхідної дотації, грн	1526,4	42,4

Джерело: розрахунки автора.

З метою забезпечення еквівалентності обміну між сільським господарством та іншими галузями національного господарства при формуванні еквівалентної ціни на цукрові буряки нами взято норму прибутку на рівні 4 %, що склалася у середньому по економіці України за 2001-2010 рр. Розрахунки свідчать, що різниця між еквівалентною та ринковою ціною у 2012 р. становить 42,4 грн на 1 т цукрових буряків. Це кошти, які недоотримують сільськогосподарські товаровиробники при реалізації цукрових коренеплодів. Таким чином, розмір державної підтримки для еквівалентного обміну та розширеного відтворення у буряківництві при прогнозній урожайності коренеплодів 36 т/га має становити 1526,4 грн на 1 га цукрових буряків.

Запропонований рівень мінімальних цін враховує стан внутрішнього ринку, забезпечує просте відтворення витрат на виробництво продукції. Затвердження науково обгру-

нтованих мінімальних цін на цукрові буряки сприятиме покращенню роботи галузі, дозволить забезпечити її мінімальними обіговими коштами, насамперед для здійснення стабільних розрахунків між бурякосійними підприємствами та цукровими заводами, сприятиме відходу від давальницької схеми переробки цукросировини, дасть змогу зберегти потенціал бурякоцукрової галузі та забезпечити продовольчу безпеку країни.

Необхідно передбачити у Державному бюджеті України на 2012 рік виділення коштів для державної підтримки виробництва цукрових буряків у межах квоти "А" у розрахунку на 1 га посівів у розмірі 1526,4 грн, що забезпечить розширене відтворення галузі.

Розрахований розмір державної підтримки цукрових буряків у розрахунку на 1 га посівів стимулюватиме виробництво солодких коренеплодів, дасть можливість стабільно й ефективно розвивати бурякоцукрове виробництво, відновити матеріально-

технічну базу на новій техніко-технологічній основі, забезпечити продуктивне використання землі, впровадити ефективну цукробурякову сівозміну, підвищуючи професіональність працівників галузі.

Таким чином, реалізація окреслених завдань можлива за умови пріоритетності бурякоцукрового виробництва і державного протекціонізму його розвитку на основі визначеної системи заходів.

Проаналізовано механізм державного регулювання у бурякоцукровій галузі України. Визначено проблеми та шляхи удосконалення розрахунку мінімальних цін на цукрові буряки. Обчислено суму коштів для державної підтримки виробництва цукрових буряків.

Проанализирован механизм государственного регулирования в свеклосахарной отрасли Украины. Определены проблемы и пути усовершенствования расчета минимальных цен на сахарную свеклу. Осуществлен расчет средств для государственной поддержки производства сахарной свеклы.

The mechanism of state leverages for state regulation in beet and and sugar sector of economy of Ukraine is analysed. The problem of calculation of minimum price on beets and the solutions to it.

* * *